

JAROSLAV SASEL

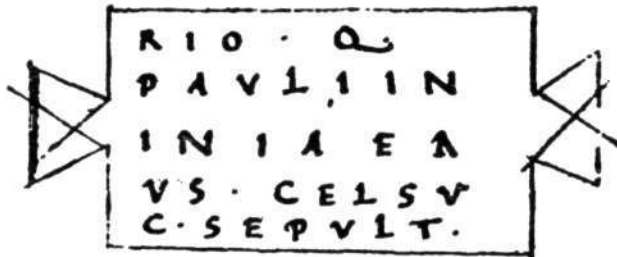
O VALVASORJEVEM RIMSKEM NAPISU IZ ŠKOFJE LOKE

Gre za nagrobnik, ki ga navaja *Corpus inscriptionum Latinarum* III pod številko 3891. Že pred letom 1507 ga je videl in tega leta prvi zapisal v padovanski univerzi izšolani strokovnjak Augustinus Tyfernus*. Njegov rokopis zbirke na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem najdenih rimskih napisov hrani Nacionalna biblioteka na Dunaju pod številko 3528. Napise s Kranjskega je notiral na straneh 58, 59, 65 in 69—74, in sicer v zaporedju (navajam sumarno zadnje strani) Ig, Ljubljana, Vrhnika, Bistra, Trojane, območje Radovljice, Radovljica, Ljubljana, območje Krškega. Pred vsakim napisom navaja podatek, kje je ali kje je bil najden. Naš napis (*CIL* III 3891) je zapisan pri območju Radovljice na strani 74, ki je pisana dvokolonsko. V levi koloni podaja od zgoraj navzdol napis s Trojan (*CIL* III 5120), nato napis iz Celja (*CIL* III 5244), nato iz Žalca (*CIL* III 5116). V desni koloni ima najprej dva napisa z istim nahajališčnim podatkom: *in pariete cuiusdam ecclesie medium miliare a Radmansdorfo distantis in Carniola* (v zidu neke cerkve, oddaljene pol milje od Radovljice na Kranjskem; pol avstrijske milje znaša 3792,5 m). Prvi je *CIL* III 3889, drugi pa je *CIL* III 3891, ki nas tu zanima. Spodaj jima sledi tretji napis *CIL* III 3890 s podatkom: *ibidem apud Radmansdorff oppidum in Carniola* (pri mestu Radovljici na Kranjskem). Po navedenem je nedvomno, da je Augustinus videl prva dva napisa v desni koloni skupaj vzdana v neki cerkvi pol milje daleč od Radovljice, to je 3792,5 m od nje.

Okrog besedila nagrobnika je narisal tabulo ansato tako, kot da bi besedilo bilo celo ohranjeno. Morda je celo živel v tej veri. V resnici je spomenik z besedilom vred odlomljen zgoraj in na levi strani in morda tudi po desnem robu. Tabula ansata je predvsem rokopisno dekorativnega značaja. Idejo zanjo je dobil morda od kakega segmenta ohranjene profilacije poškodovanega spome-

* Augustinus Tyfernus Prygl spada med najstarejše avstrijske zbiralce in zapisovalcev rimskih napisov. Rojen je bil v Laškem v sedemdesetih letih 15. stoletja, študiral v Padovi skupaj s poznejšim ljubljanskim škofom Krištofom Ravbarjem, kaže pa, da je bil pred tem nekaj časa na dunajski univerzi. Prvo desetletje 16. stoletja je bil Ravbarjev osebni tajnik in ga povsod tudi spremljal, na primer 1504 v Rim, 1506 v Neapelj (kjer je izdal starinoslovsko knjižico *Libellus de mirabilibus Puteolorum*), v Porenje itd. Leta 1511 je prevzel župnijo v Kranju, 1514 je postal kancler dunajskega škofa Jurija Slatkonje, v tridesetih letih pa župnik v Slovenjem Gradcu, tam je pred letom 1537 umrl. Bavil se je tudi za arhitekturo, zbiral rimske napise, jih zabeležil, risal in posredoval drugim strokovnjakom po Evropi. Primož Simoniti, po katerem sem povzel Tyfernov življenjepis — vse podrobnosti glej v njegovem delu *Humanizem na Slovenskem* (1979) — je vrhu tega ugotovil, da je treba z njim tudi identificirati najstarejšega, vendar anonimnega zapisovalca rimskih napisov v Avstriji, ki je delal med leti 1493/1502 in ki ga po Theodorju Mommsenu imenujemo »Antiquus Austriacus«. Simoniti je za to identifikacijo navedel vrsto prepričljivih dokazov.

nika, kar je v risbi nato »prosto« dopolnil. Tudi pri spodnjem spomeniku z Lesce (CIL III 3890), ki je še danes ohranjen, podaja zatrep s shematizirano *anso*, ki ne ustreza stvarnosti. Podobno nariše *ascio* na izžanskem napisu (list 72, CIL, III 3824) na desnem robu namesto spodaj. Nagrobno aro z Iga, CIL III 3823, ki ima na levi in desni bočni stranici simbolične upodobitve, podaja tako, kot bi le-te bile upodobljene na sprednji ploskvi spomenika. Zanj taki in podobni elementi niso bili bistveni.

Risba rimskega napisa iz radovljiškega območja kot ga je upodobil Augustinus Tyfernus v rokopisu iz leta 1507. Rokopis hrani Avstrijska nacionalna biblioteka na Dunaju pod signaturo CVP 3528 (fol. 74). Spomenik je Valvasor pripisal Skofji Loki

Besedilo samo, ki ga ni umel, je negotovo podano, komaj da se da kaj izluščiti. Nedvomno gre za odlomek nagrobnika. Morda je bil postavljen dvema osebama. Gentilni imeni obeh navedenih, moškega [—]rio Q(uiti) [f(ilio)] in ženske [—]iniae (?) sta v dativu. To bi spričevalo, da sta bila rimska državljana, morda mož in žena. Če je Augustinus točno prepisoval, je nagrobnik postavil [—]us Celsu[s], ki je bil morda pokojnima bližnja oseba in ki je bil tudi državljan. Tekst zaključí formula, ki se je glasila [H]ic sepul[ti sunt] ali podobno. Druga vrstica morda vsebuje ime Paulinus ali Paulina, vendar je takšno odločanje vprašljivo. Kaže, da je bil spomenik postavljen v 1. stoletju n. št., vendar so elementi, ki govorijo za to datacijo, skrajno negotovi.

Kamen je danes pogrešan. Vprašanje, kje točno je bil najden, kje nato hranjen, ostaja odprto.

Prvi ga je, kot rečeno, notiral Augustinus Tyfernus leta 1507, ki ga je videl na kakem potovanju z ljubljanskim škofom Kristofom Ravbarjem, čigar tajnik je bil.

Naslednji ga je objavil Wolfgangus Lazius v svojem delu *Commentariorum reipublicae Romanae libri XII* (izšlo: Basileae 1551, v 2. izdaji Francoforti ad Moenum 1598), in sicer na strani 1006 (2. izdaje). Nekaj črk teksta je drugačnih. Kot najdišče navaja: *prope Lak in fracto lapide* (pri Loki na poškodovanem kamnu). Podatka in prepis kažejo, da je poleg Augustina Tyferna uporabljal še drug vir. Vir mu, kot vidimo, ni dovoljeval samo nekoliko spremenjeno branje, ampak tudi trditev, da je napis fragmentiran in da leži blizu kraja Lak. Ime kraja Lak seveda slovenimo z Loka. Toda Alfonz Müllner, ki je kamen povzel iz prejšnjih zapisov, opozarja v delu *Emona* (1879) 264, da Lazius porablja ime Lak oziroma Laas za Lesce, ker krajev osebno ni poznal in je bil odvisen le od prejetih podatkov. Tako piše za radovljiški napis CIL III 3890, da je *in Radmansdorfio quod a Lakio non procul abest* (v Radovljici, ki ni daleč od Laka), ali (stran 1006): *est et Auraciz lacus* [misli Blejsko jezero] *prope Rad-*

mansdorf et Laas (je tudi jezero Aurac blizu Radovljice in Laas). To bi utegnili biti izvir napake, ki jo je razširil Valvasor v delu *Die Ehre des Herzogthums Krain*.

V knjigi V. na strani 258 namreč piše Valvasor — leta 1689 — o napisu in njegovem najdišču takole: *nahe bey Bischoflack steht diese Schrift auf einem zerbrochenen Stain* (blizu Škofje Loke je ta napis na poškodovanem kamnu). Podatek je očitno prevzet direktno ali indirektno po Laziju, le da je hotel biti Valvasor natančnejši in je Lak preciziral v dobri veri z Bischoflack. Podobno notira Linhart v delu *Versuch einer Geschichte von Krain I* (1788) 436: *Bei Lak in Oberkrain*. Linhart spomenika ni videl, zato lahko z veliko verjetnostjo sklepamo, da ga tedaj več ni bilo. Zelo verjetno, če smemo sklepati po napačnem podatku o najdišču, ga že tudi Valvasor ni videl. Izginil je morda že konec 17. ali v 18. stoletju.

Po teh najstarejših podatkih je sledilo le še prepisovanje raznih strokovnjakov, ki so črpali predvsem ali iz dela Lazija, ali Valvasorja, tako I. Gruterus, *Inscriptiones antiquae* (Heidebergae 1603, 2. izdaja: Amstelaedami 1707, 899,1 ali P. Hitzinger, *Mittheilungen des Historischen Vereines für Krain* 11 (1856) 21 ter *Novice* 14 (1856) 26, dalje R. Knabl, *Mittheilungen des Historischen Vereines für Krain* 19 (1864) 27 ali Steiner, *Codex inscriptionum Romanarum Danubii et Rheni* (vol. IV 1862) št. 4140. Mommsen se v Korpusu latinskih napisov glede najdišča oziroma nahajališča ni odločil, navedel je le podatka prvih dveh zapisovalcev, Avguština Tyferna in Lazija, ki sta dokaj jasna. Natančno spomenika ne moremo locirati, ker ne vemo, za katero cerkev gre, zelo verjetno bi bilo, da za cerkev v Lescah, ki je edina v navedenem krogu, od koder je tudi tretji, še danes ohranjen spomenik, ki ga Augustinus navaja v isti koloni, in sicer z lokacijo *ibidem* (prav tam).

Da je bil kamen blizu Radovljice oziroma Lesc ne pa Škofje Loke, indirektno do neke meje potrjuje tudi dejstvo, da spomenika ni notiral Paolo Santonino (glej G. Vale, *Itinerario di Paolo Santonino*, 1943), ki je imel posluh za starine, ko je potoval skozi Škofjo Loko in Kranj leta 1485. Vsekakor pa je presenetljivo, da v Škofji Loki in območju doslej niso našli rimskih napisov. To je brez dvoma slučaj. Prostor je arheološko premalo raziskan.

Zusammenfassung

VALVASORS RÖMISCHE INSCRIFT VON ŠKOFJA LOKA (CIL III 3891)

Die erste Abschrift des beschädigten römischen Grabsteins vermittelte in stilisierter Zeichnung Augustinus Tyfernus Prygl im Manuskript CVP 3528 f. 74 der Nationalbibliothek in Wien. Das Ms. wurde im Jahre 1507 geschrieben; die Inschrift wurde denen nahe bei Radovljica (deutsch Radmannsdorf) aufbewahrten zugeordnet (CIL III 3889 und 3890). Die angegebene topographische Angabe lautet: *in pariete cuiusdam ecclesie medium miliare a Radmansdorfo distantis in Carniola*. Es ist kaum zu bezweifeln, dass es sich um die Kirche in Lesce (deutsch Lees) handelt, wozu die angegebene Entfernung gut passt (3792,5 m) und wo auch andere Inschriften eingemauert gefunden worden sind (CIL III 3888, 3889, 3890, 3891). Von Primož Simoniti (*Humanizem na Slovenskem*, 1979) wurde Augustinus Tyfernus Prygl plausibel mit dem ältesten bekannten anonymen Sammler römischer Inschriften Österreichs, dem Theodor Mommsen als »Antiquus Austriacus« bezeichnete, gleichgesetzt. Die fragmentierte Inschrift ist verschollen; von Wolfgang Lazius' Korrespondenten wurde sie vielleicht noch gesehen, weil sie etwas abweichende Textdetails aufgezeichnet zu haben scheinen. Lazius gibt (im Jahre 1551) aber den Aufbewahrungsort mit »prope

Lak« an, wobei zu beachten ist, dass er für Lesce im selben Werk sowohl *Lak* als auch *Laas* verwendet (vgl. auch Alfons Müllner, *Emona*, 1879, S. 264). Dadurch verleitet hat Valvasor im V. Buch S. 258 seiner *Ehre des Herzogthums Krain* (1689) den Aufstellungsort mit »nahe bey Bischoflack« präzisiert (Bischoflack = Skofja Loka), was allgemein übernommen wurde. Mommsen äusserte sich vorsichtig, indem er — was die Fundstelle anlangt — nur auf die Angabe des Augustinus und Lazius hinwies. Im slowenischen Text oben siehe zur Inschrift die weiteren Literaturangaben und auch einiges zur Deutung des fragmentierten Textes.